

The Conflict Between The Right to The Safety of Society and The Right to The Health of Prisoners and Its Impact on The Management of The Corona Crisis

Mehrdad Teymouri¹ | Jamal Beigi² | Fatemeh Ahadi³

Research Paper

Received:
07 August 2023
Accepted:
25 November 2023

Abstract

With the spread of the corona crisis, in order to prevent and fight this disease, it became necessary to adopt measures and instructions to respect the right to the safety of the society and, in addition, to respect the right to the health of prisoners in the criminal justice system. The purpose of the research is to investigate the effects of the conflict between these two rights and its impact on the management of the Corona crisis. The current research is applied in terms of purpose and has been done by content analysis method. In setting up the research, documentary and library methods were used and the analysis of the obtained information was qualitative and based on inferences from sources and texts. The findings and results of the research indicate that the granting of long-term leave and the greater use of criminal justice institutions during the outbreak of the Corona crisis, caused conflicts between the right to the safety of society and the right to the health of prisoners, including increasing the responsibility of the police force, reducing the sense of security among Citizens will be victimized and crime rates will change in society, which will also affect crisis management. Also, under normal conditions, both rights are part of the fundamental human rights and are placed next to each other, and one right cannot be prioritized over the other; But in times of crisis, such as the Corona crisis, it seems that the right to the safety of society takes priority over the right to the health of prisoners; Because in terms of quantity, the right to the health of the few prisoners is against the right to the safety of the majority of the society.

Keywords: Right to Security, Right to Health, Emergency Situation, Crisis Management, Corona Crisis.

1. Researcher of Law Research Center, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran.
2. Corresponding Author: Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Law Research Center, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran.
jamalbeigi@iau-maragheh.ac.ir
3. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran.

تعارض حق بر امنیت جامعه با حق بر سلامت زندانیان و تأثیر آن بر مدیریت بحران کرونا

مهرداد تیموری^۱ | جمال بیگی^۲ | فاطمه احدی^۳

چکیده

با شیوع بحران کرونا به جهت پیشگیری و مبارزه با این بیماری، نیازمند اتخاذ تدابیر و دستورالعمل‌هایی در جهت رعایت حق بر امنیت جامعه و در کنار آن، رعایت حق بر سلامت زندانیان در نظام عدالت کیفری می‌باشد. هدف از پژوهش بررسی جلوه‌های تعارض این دو حق و تأثیر آن بر مدیریت بحران کرونا است. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و به روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. در تنظیم پژوهش، از روش اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شده و تجزیه و تحلیل اطلاعات کسب شده به صورت کیفی و مبتنی بر استنتاج از منابع و متون بوده است. یافته‌ها و نتایج پژوهش بیانگر آن است که اعطای مرخصی‌های طولانی مدت و استفاده بیش‌تر از نهادهای ارفاقی کیفری در دوران شیوع بحران کرونا، باعث به وجود آمدن تعارض‌های حق بر امنیت جامعه با حق بر سلامت زندانیان، از جمله افزایش مسئولیت نیروی پلیس، کاهش احساس امنیت در بین شهروندان ناکرده بزه و تغییر نرخ جرایم در جامعه خواهد گردید که این امر در مدیریت بحران نیز تأثیر خواهد داشت. هم‌چنین، در شرایط عادی هر دو حق جزء حقوق بنیادین بشری هستند و در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و نمی‌توان حقی را بر دیگری در اولویت قرارداد؛ اما در مواقع بحرانی از جمله بحران کرونا به نظر می‌رسد که حق بر امنیت جامعه بر حق بر سلامت زندانیان اولویت داشته باشد؛ زیرا ازلحاظ کمیت حق بر سلامت معذور زندانیان در مقابل حق بر امنیت جامعه اکثریت جامعه قرار دارد.

کلیدواژه‌ها: حق بر امنیت، حق بر سلامت، وضعیت اضطراری، مدیریت بحران، بحران کرونا.

۱. پژوهشگر مرکز تحقیقات حقوق، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.

۲. نویسنده مسئول: دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، مرکز تحقیقات حقوق، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.
jamalbeigi@iau-maragheh.ac.ir

۳. استادیار، گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

دنیای امروز دنیای حق محوری و مطالبه‌گری است. حق بر برابری، حق بر عدالت، حق بر آزادی و حق بر امنیت جامعه، به‌ویژه تفسیر موسع از مفهوم و قلمرو امنیت و عدالت اجتماعی، دولت‌ها و حاکمیت‌های سیاسی را مکلف به پاسخ‌گویی و تأمین نظام حداقلی در قبال شهروندان نموده است. (شاملو، ۱۳۹۹: ۱۳۸) و یکی از مهم‌ترین مسائل در هر کشوری، تأمین امنیت آن کشور است و حفظ، مراقبت و کنترل آن به‌عنوان وظیفه‌ای اساسی است (درویشی و مسلمی، ۱۳۹۹: ۱۹). امنیت در واقع بخشی از وظایف ایجابی دولت است که توسط نیروی انتظامی به‌عنوان نماینده قانونی دولت در قالب وظایف و مأموریت‌ها صورت می‌پذیرد تا موجب مصونیت (فقدان جرم و جنایت) و آسودگی خاطر (احساس امنیت) اعضای جامعه در فعالیت‌های روزمره اجتماعی، محل‌های کسب و کار و تردد، زندگی خصوصی، تعامل‌های اجتماعی، حفظ ارزش‌های دینی و ملی، تأمین بخشی از رفاه و آسایش و سرانجام، ارتقای منزلت اجتماعی آنان در شبکه تعامل‌های اجتماعی شود (درشتی، ۱۳۹۹: ۱۲۰) هم‌چنین، ارج نهادن به حقوق اولیه انسان‌ها به‌عنوان حقوق بشر و شهروندی از مهم‌ترین اولویت‌های قانون‌گذاری در هر نظام است؛ که شامل مجموع امتیازات و برخورداریهایی است که در نظام حقوقی یک کشور به شهروندان آن، با لحاظ نمودن دو اصل کرامت انسانی و منع تبعیض در جهت فراهم ساختن زمینه رشد شخصیت فردی و اجتماعی به آن‌ها اعطا می‌شود (زارعی، میرعباسی و عسگرخانی، ۱۴۰۰: ۶۸). از همین رو، حق بر سلامت به‌عنوان یک حق ذاتی به این معناست که هر کس حق دارد تا به بالاترین استاندارد سلامت فیزیکی و روانی دست یابد و این حق تمام خدمات پزشکی، بهداشت عمومی، غذای کافی، مسکن مناسب و محیط‌زیست سالم را دربر می‌گیرد. از سوی دیگر، اگرچه آزادی افرادی که متهم یا محکوم می‌شوند سلب می‌گردد؛ اما همچنان به‌عنوان یک انسان بدون در نظر گرفتن هرگونه ویژگی از جمله ارتکاب جرم، از حق بر سلامتی به‌مثابه حقوق بنیادین بشری برخوردارند و نباید این حق نادیده گرفته شود (تیموری، بیگی و احدی، ۱۴۰۰: ۴۶۶). شیوع ویروس کووید-۱۹ امروزه به‌عنوان یک بحران زنگ خطر امنیت ملی را برای بسیاری از کشورها به صدا درآورده و

هم‌زمان آزمون عملی برای توانمندی زیرساخت‌ها نیز محسوب می‌شود. با توجه به این‌که در اکثر کشورهای جهان مقابله و پیشگیری از بحران کرونا منجر به اعلام وضعیت اضطراری شده است؛ وضعیتی که متناسب با ماهیت آن منجر به اتخاذ تدابیری فوری، ویژه و موقتی در تمامی زمینه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و امنیتی است تا از گسترش آن جلوگیری شود. از ویژگی‌های بارز ویروس کرونا به‌طور دقیق اختلال در بنیان‌های حیات جامعه و بروز بحران است. از دیدگاه نظام‌مند یک بحران عبارت است از وضعیتی که نظم نظام اصلی یا قسمت‌هایی از آن را که ما نظام فرعی می‌نامیم مختل کرده و پایداری آن را به هم می‌زند. از دیدگاه تصمیم‌گیری بحران عبارت است از وضعیتی که: ۱. هدف‌های عالی و حیاتی واحد تصمیم‌گیرنده را تهدید می‌کند. ۲. زمان واکنش را برای اتخاذ تصمیم محدود می‌کند. ۳. عناصر و عوامل تصمیم‌گیرنده را با بروز ناگهانی خود غافلگیر می‌کند (عادل، ۱۳۹۱: ۲۵۸). شاید یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که با شیوع بحران کرونا مطرح می‌گردد، تأثیراتی باشد که این بیماری به‌عنوان وضعیت اضطراری است که بر تأمین امنیت داشته است. از همین رو، با مدیریت صحیح و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی و عملی پلیس، در دوران شیوع بحران کرونا می‌توان بحران پیش آمده را به فرصتی برای ارتقاء حوزه امنیت در راستای پیشگیری از جرایم تبدیل نمود.

با توجه به این‌که شیوع کرونا ویروس تبدیل به یک بحران بزرگ جهانی شده و کشورهای زیادی از جمله ایران را درگیر کرده است. لذا، از عواقب شیوع کرونا ویروس ایجاد هراس اجتماعی و تغییرات سریع در سبک زندگی مردم است (مرادی و محمدی‌فر، ۱۳۹۹: ۱۲۳). در پدیده کرونا دو عنصر ظاهراً نامرتب، اما واقعاً به‌هم پیوسته حضور دارند؛ بلایای طبیعی و خطرهای شخصی که در ادامه مسائل اجتماعی متعدد و البته بااهمیت و اولویت متفاوت را، برای جوامع پدید آورد و حس عمیقی از ناامنی را در میان آحاد جوامع بر جای نهاد. کرونا حیات و هویت فردی و جمعی انسان‌ها را با ناامنی بیش‌تر گره زد؛ تعبیر به ناامنی بیشتر از آن‌روست که عصر معاصر با همه ابزارهای آسایش بخشی که برای بشر در پرتو پیشرفت تکنولوژی فراهم کرده است به همان اندازه و بلکه بیشتر آرامش را از بشر گرفته است (سرافراز، ۱۳۹۹: ۲). با توجه به این‌که وقوع پدیده‌های ناشناخته‌ای مثل ویروس کووید-۱۹ دنیا را دچار بحرانی غافلگیرکننده نموده، لذا تهدیدهای امنیتی

برخاسته از شیوع و انتقال بیماری‌های واگیردار جامعه و دولت‌ها را در تقدم و تأخر رعایت حق‌های بشری دچار تعارض می‌نماید. با در نظر گرفتن این موضوع که یکی از چالش‌های بزرگ در اتخاذ سیاست‌های عمومی و مقابله با کرونا به‌عنوان وضعیت اضطراری، حفظ نظم و تأمین امنیت جامعه و اجتناب از بروز ناامنی و بحران‌های اجتماعی در جامعه ضرورت داشته و از سویی دیگر، انتخاب مهم بین حفظ حیات و رعایت حق بر سلامت زندانیان بوده است. رویکرد این پژوهش بر پاسخ‌گویی به این سؤال متکی است که رعایت حق بر سلامت زندانیان در وضعیت اضطراری بحران کرونا، چه تعارض‌هایی با حق بر امنیت جامعه دارد و در تعارض بین این دو حق، اولویت با کدام حق است؟

مبانی نظری پژوهش

۱. مدیریت بحران

مدیریت بحران به مجموعه‌ای از فعالیت‌ها، چاره‌جویی‌ها و دستورالعمل‌هایی اطلاق می‌شود، که مدیریت یک سازمان در چالش با بحران انجام می‌دهد و هدف آن کاهش روند، کنترل و رفع بحران است. به طور کلی، مدیریت بحران به معنای سوق دادن هدفمند جریان پیشرفت امور به روالی قابل کنترل و انتظار بازگشت امور در اسرع وقت به شرایط قبل از بحران است (شاه یاری، ۱۴۰۲: ۹۳). مدیریت بحران مفهومی است که سازمان‌ها بیش از هر زمانی به آن می‌پردازند و دولت‌ها نیز برای کاهش شدت و اثر مخاطرات خود، از مباحث مربوط به مدیریت بحران بهره می‌گیرند. مدیریت بحران به معنای هماهنگ‌سازی آگاهانه مجموعه تلاش‌ها، همراه با استفاده حداکثری از ظرفیت‌های انسانی، فنی، مالی و غیر مالی با رویکرد طراحی و به کارگیری مجموعه‌ای از برنامه‌ها و فعالیت‌های مختلف در قبل، حین و بعد از بحران است به صورتی که حداکثر کارایی و اثربخشی عملیات امداد و نجات در حوادث و سوانح حاصل شود. در نتیجه مدیریت بحران به عنوان فزاینده‌ی نظام یافته تعریف می‌شود که طی این فرایند، سازمان تلاش می‌کند بحران‌های بالقوه را شناسایی و پیش‌بینی کند، سپس در مقابل آن‌ها اقدامات پیشگیرانه انجام دهد تا اثر آن‌ها را به حداقل برساند (امینی و مرادی، ۱۴۰۲: ۳۵-۳۴).

۲. بحران کرونا و تأثیر آن بر پیشگیری از جرایم

بیماری کووید-۱۹ برای اولین بار در ووهان^۱ چین در دسامبر ۲۰۱۹ شناسایی شد و به‌طور سریع در حال رشد بود. در ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰، مدیرکل سازمان بهداشت جهانی اعلام کرد، شیوع فعلی این بیماری یک وضعیت اورژانس بهداشت عمومی و نگرانی بین‌المللی است و در ۱۲ مارس ۲۰۲۰ شیوع بیماری کووید-۱۹ را بحران اعلام نمود (سازمان بهداشت جهانی ۲۰۲۰) شیوع ویروس به‌عنوان یک بحران بین‌المللی و عدم ارائه اطلاعات دقیق از سوی دولت چین و عدم توجه دولت‌ها به هشدار سازمان بهداشت جهانی منجر به رسیدن بیماری به مرحله بحرانی و همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ شد. باید توجه داشت که یک عامل بیماری‌زا به‌آسانی می‌تواند حاکمیت داخلی یک دولت را تحت تأثیر خود قرار دهد. چراکه شهروندان آن دولت را قربانی می‌کند و به اقتصاد آن آسیب وارد می‌سازد. لذا تا زمانی که برنامه‌های دقیق و مدونی برای مقابله با چنین بیماری‌هایی وجود نداشته باشد، امکان بازپیدی آن‌ها بسیار بالا خواهد بود (تویس^۲، ۲۰۱۵: ۹) بنابراین، نیازمند سیاست‌گذاری مناسب است؛ چراکه سیاست‌گذاری‌های اشتباه یا عدم سیاست‌گذاری بهینه و به‌موقع، در شرایط اضطراری منجر به یک دغدغه و بحران امنیتی می‌شود.

۳. حق بر امنیت جامعه و اولویت‌دهی آن در بحران کرونا

در فرهنگ مرجع آکسفورد، حالت و احساس ایمنی داشتن^۳، یا چیزی که این احساس را به وجود می‌آورد، معنا شده است. این واژه، در فرهنگ لغت وبستر، کیفیت، وضعیت و حالتی است که در آن رهایی از خطر، رهایی از ترس و تشویش^۴ حاصل است. در فرهنگ لغت آکسفورد، اعمال امنیتی، اعمالی هستند که در دفاع از یک کشور، ساختمان و یا شخص در برابر حمله، خطر و مانند آن دخالت دارد^۵ (علیزاده و کاویانی، ۱۳۹۰: ۲۶۰). بنابراین، امنیت وضعیت یا حالت رهایی از تهدیدهای زیان‌بار است (دوستدار، ۱۳۹۰: ۸۴). چون لایه‌های گوناگون امنیت، در بستر

1. Wuhan

2. Toebes

3. Security

4. The Quality or State of Being Secure as a: Freedom from Danger b: Freedom from fear or Anxiety c: Freedom from Prospect of Being Laid off.

5. The activities involved in protecting a country, building or person against attack, danger, etc.

مشترکی به نام «امنیت» قرار می‌گیرند، خواه‌ناخواه دارای وجوه مشترکی می‌باشند (نویدنیان، ۱۳۸۵: ۶۴). اهمیت این امر تا اندازه‌ای افزایش یافته است که به تعبیر برخی، کار ویژه بی‌بدیل دولت‌ها، ایجاد و حفظ امنیت است (محمدی، امیری و جوهر، ۱۳۹۳: ۷). امنیت مفهومی متغیر و وابسته به زمان و مکان است، اما ویژگی‌های خاص خود را دارد؛ مواردی که مربوط به امنیت است مواردی است که باید توسط همه شهروندان رعایت گردد و عدم رعایت آن آسیب جدی به وضعیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی می‌زند.

امنیت، مقوله بسیار با اهمیتی است که بایستی به آن توجه جدی داشته و اهمیت ویژه‌ای برای آن قائل شد. بدون تردید، امنیت زیربنای سازندگی هر کشور در ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است (کسایی، ۱۳۹۳: ۷۰). بدون شک امنیت، لازمه حیات هر نظام سیاسی و اجتماعی است؛ مقوله امنیت به مثابه یک آرمان و واقعیت، از حقوق اساسی مردم محسوب می‌شود (باپیری، کمربگی و درویشی، ۱۳۹۴: ۷۶). که در برخی اصول قانون اساسی کشور از جمله اصول ۲۵، ۲۳، ۲۲ و ۲۹، به صراحت به آن اشاره شده یا تلویحاً به مصادیق آن پرداخته شده است. برای مثال، در اصل بیست و دوم آمده است که «حیثیت، جان، حقوق، مسکن و شغل اشخاص، از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند». برقراری، حفظ و استمرار امنیت از وظایف مهم نظام سیاسی و دولت به حساب می‌آید (اقبال، قیوم‌زاده و رهبرپور، ۱۳۹۸: ۱۲۹). هم‌چنین، امنیت به مثابه یک حق همگانی در متون و اسناد معتبر حقوق بین‌الملل، از جمله ماده بیست و دوم اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱ و ماده نهم میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مورد تصریح و تأکید قرار گرفته است. امروزه، دیگر تردیدی وجود ندارد که حق بر امنیت جامعه از حقوق اساسی بشر و از وظایف اصلی دولت‌هاست (اسماعیلی، ۱۳۹۹: ۴۶). شیوع اپیدمی‌هایی، مثل کووید-۱۹، با غافلگیر کردن مردم و نظام سلامت مردم و جامعه در سطح ملی و بین‌المللی، نه فقط موجب سلب امنیت روانی و اجتماعی شده، بلکه سایر ارزش‌های اساسی را نیز تحت تأثیر قرار داده و حتی مختل و معلق نموده است (کایسر^۲، ۲۰۲۰: ۳). و عملاً به یک بحران تبدیل شده است که نه تنها حوزه سلامتی و بهداشت را تحت تأثیر قرار داده، بلکه تبعات بسیار جدی برای

1. Universal Declaration of Human Rights (UDHR) 10 December 1948

2. Kaiser

جامعه داشته و باید آن را به‌مثابه یک بحران در نظر گرفت. در خصوص نکات بالینی کاربردی برای جوامع نظامی فرماندهی معظم کل قوا در حوزه رفتارهای اجتماعی سبک زندگی اسلامی، بر روحیه کار جمعی (تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى)، انضباط اجتماعی، قانون‌مداری، وجدان کاری تأکید دارند که باید توسط نظامیان در شرایط بحران‌های بیولوژیک مورد توجه قرار گیرد. با توجه به این که نظامیان موظف به حفظ و حراست از کشور و تأمین احساس امنیت مردم هستند، می‌توانند با بهره‌گیری از روایات معصومین میزان مشارکت مردم در رعایت مصوبات ستاد ملی مبارزه با کرونا را افزایش دهند (اسدزندی، ابوالقاسمی، جوادی و سرهنگی، ۱۳۹۹: ۸۷۰). لازم به ذکر است که از زمان شیوع بحران کرونا و در راستای مقابله با آن پلیس در کنار کادر درمان در خط مقدم مقابله با این بیماری بوده است و علاوه بر وظایفی که در تأمین نظم و امنیت در جامعه و پیشگیری از ارتکاب جرایم بر عهده داشته، نظارت بر حسن اجرای دستورالعمل‌ها و مصوبات ستاد ملی مقابله با کرونا را نیز انجام داده است.

۴. حق بر سلامت زندانیان و اولویت‌دهی آن در بحران کرونا

زندان و زندانی به ترتیب از نهادها و عناصر مهم و جدایی‌ناپذیر نظام‌های جزایی مکاتب و کشورهاست و تکالیفی که از سوی آحاد جامعه و به‌ویژه حکومت در قبال زندانی و هزینه‌های جاری وی امکان طرح دارد، از مسائل مهم و مورد ابتلای حکومت‌هاست (کلانتری و مطهری فرد، ۱۳۹۹: ۱۲۵). تعریف زندانی شامل هر شخص محکوم به گذراندن مجازات در زندان و هم‌چنین افراد بازداشت که در انتظار محاکمه است، می‌باشد و یا در تعریفی دیگر زندانی به فردی گفته می‌شود که به‌صورت غیرداوطلبانه در یک سازمان جزایی بازداشت یا محبوس شده است (مک درموت^۱، ۲۰۱۳: ۱۱). با توجه به این که جمعیت کیفری زندان‌ها بسیار زیاد از استاندارد است. لذا، در شرایطی که آن‌ها قادر به رعایت اقدامات لازم برای کنترل و کاهش یک بیماری همه‌گیر ویروسی نباشند، افراد زندانی، کارمندان و جامعه در معرض خطر قرار می‌گیرند (هاوک، ولهاندلر و مک کورمیک^۲، ۲۰۲۰: ۴۱). زندان در بهترین حالت می‌تواند شرایط مناسب

1. McDermott

2. Hawk, Woolhandler & McCormick

را برای بازگشت دوباره بزهکاران به جامعه فراهم کند، امری که خطر بازگشت به رفتار جنایی را نزد آنان به حداقل می‌رساند؛ اما برعکس همین زندان در بدترین شرایط می‌تواند به صحنه نقض حقوق انسانی زندانیان و شیوع انواع بیماری‌ها تبدیل گردد (ابراهیمی، ۱۳۹۱: ۱۶۵). برخورداری از خدمات بهداشتی و درمانی باهدف ارتقاء، حفظ و تأمین سلامت افراد یکی از ارکان مهم پیشرفت هر جامعه‌ای را تشکیل می‌دهد و حق تمام افراد بشر است که از آن برخوردار باشند (عباسی، دهقانی و رضایی، ۱۳۹۴: ۱۳۸) دولت‌ها نیز مکلف‌اند بدون هیچ‌گونه تبعیضی حق بر سلامت عمومی را تضمین نمایند (بیگ‌زاده و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۸) حق بر سلامت زندانیان، جزئی از حقوق بنیادین آن‌ها به شمار می‌رود. هر زندانی به‌مثابه عضوی از جامعه، صرف‌نظر از ملاحظات فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دارای حق و استحقاق لازم جهت بهره‌مندی از حق بر سلامت می‌باشد (تیموری، ۱۴۰۱: ۳۱). همچنان که مطابق ماده ۶ نظام‌نامه رفتار مأموران انتظامی مقرر می‌کند: مأموران انتظامی حفاظت کامل از سلامت اشخاص در حبس تحت نظر آنان را تضمین و به‌ویژه به‌منظور تأمین مراقبت پزشکی به هنگام نیاز اقدام می‌کنند (طاهری، ۱۳۹۶: ۵۱). حق بر سلامت شامل بهره‌مندی و دسترسی، صرف‌نظر از محدودیت‌های ناشی از مساله بازداشت به خدمات بهداشتی و درمانی بدون هرگونه تبعیض است.

مطابق ماده ۱۰ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی^۱ که در آن الزام به رفتار مناسب با همه زندانیان در هر زمان با احترام به کرامت ذاتی انسان و در هر شرایطی از جمله وضعیت جنگ، تهدید به جنگ، بی‌ثباتی سیاسی داخلی یا هرگونه موارد اضطراری عمومی، به‌عنوان توجیه شکنجه، برخورد یا مجازات غیرانسانی یا تحقیرآمیز نمی‌تواند باشد (کوئل و فایر^۲، ۲۰۱۸: ۱۷). این امر از آنچه در قانون اساسی در مورد وظایف قوه قضائیه بیان شده هم قابل‌برداشت است. بند ۲ اصل ۱۵۶ احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع را از جمله وظایف قوه قضائیه بیان داشته و این در حالی است که صدر اصل مذکور بیان داشته قوه قضائیه پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی است و از جمع بین صدر اصل ۱۵۶ و بند ۲ آن و اصل بیستم این‌طور استنباط می‌شود که

1. International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) 16 December 1966

2. Coyle & Fair

در قانون اساسی آنچه حقوق عامه خوانده می‌شود حقوق تک‌تک افراد را نیز در برمی‌گیرد (هاشمی، ۱۳۸۹: ۲۲). بنابراین، حقوق متهمان و محکومان در فرایند عدالت کیفری شامل شروع تعقیب، حین دادرسی و زمان اجرای حکم و بعد از اجرای حکم می‌بایست رعایت گردد. از همین رو، کمیساری حقوق بشر سازمان ملل متحد در تاریخ ۲۵ مارس از همه دولت‌ها درخواست کرد که با توجه به شیوع ویروس کرونا، جمعیت بالای زندان‌ها، کمبود امکانات بهداشتی و درمانی در زندان، نبود امکانات ایزوله و عدم امکان رعایت فاصله گذاری اجتماعی، نسبت به کاهش جمعیت زندان‌ها به‌ویژه نسبت به زندانیان قدیمی، زندانیان بیمار، زنان و کودکان، زندانیان دارای ریسک بالا و زندانیان سیاسی و عقیدتی اقدام نمایند. مبانی حقوقی درخواست کمیسر عالی اسناد الزام‌آور حقوق بین‌الملل نسبت به پیشگیری از تهدیدات علیه سلامت و بهداشت و تعهد به فراهم آوردن امکانات پزشکی و بهداشتی و درمانی است؛ که به‌موجب ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی^۱ دولت‌ها نسبت به پیشگیری از شیوع بیماری و فراهم ساختن امکانات پزشکی و بهداشتی و درمانی متعهد می‌باشند. هم‌چنین اسناد دیگر، از جمله قوانین حداقل استاندارد ملل متحد در مورد رفتار با زندانیان (قوانین نلسون ماندلا)^۲ قوانین سازمان ملل برای رفتار با زندانیان زن و اقدامات غیرحبس برای زنان مجرم (قوانین بانکووک)^۳، قانون حداقل استاندارد برای اجرای عدالت نوجوانان (قوانین پکن)^۴، حداقل استاندارد سازمان ملل برای اقدامات غیر حبس (قوانین توکیو)^۵ و راهنمای سازمان بهداشت جهانی در مورد زندان‌ها و بهداشت (۲۰۱۴)^۶ می‌باشد. هدف این درخواست کمک به کشورها در تهیه برنامه‌های خاص و یا تحکیم اقدامات بعدی برای زندان‌ها و

1. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) 16 December 1966
2. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules) United Nations General Assembly Resolution A/RES/70/175, adopted 17 December 2015
3. United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, United Nations General Assembly Resolution A/RES/65/229, adopted 21 December 2010
4. Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice. United Nations General Assembly Resolution A/RES/40/33, adopted 29 November 1985
5. United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures, United Nations General Assembly Resolution A/RES/45/110, adopted 14 December 1990
6. Prisons and health, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2014

سایر مکان‌های بازداشت در پاسخ بین‌المللی به شیوع بحران کرونا، با در نظر گرفتن برنامه‌های آمادگی، استراتژی‌های پیشگیری و کنترل شرایط اضطراری است.^۱

پیشینه پژوهش

هرچند تحقیقاتی در خصوص بیماری کرونا انجام شده است. لیکن، پژوهش مستقیمی با موضوع مورد پژوهش صورت نگرفته است؛ که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: بارانی، بهزادی‌نژاد و زهادت‌پور (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ بر ارتکاب جرم سرقت؛ با تأکید بر نظریه فوق‌اشباع جنایی» به این نتیجه رسیده‌اند که جرم سرقت با تأثیر از یک عامل بیولوژیک به نام پاندمی ویروس کووید-۱۹ دچار نوسان شده و در دو بازه زمانی قبل و بعد از شیوع این ویروس دچار تغییرات شده است که این تغییرات ناشی از نحوه زندگی مردم و تغییر در الگوی رفتاری بر اساس شرایط پیش‌آمده می‌باشد.

صفاری، صابری، لکی و رضایی (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر شیوع بیماری کووید-۱۹ و فاصله‌گذاری اجتماعی بر نرخ جرایم (مطالعه موردی: استان تهران)» به این نتیجه رسیده‌اند که: شیوع بیماری کووید-۱۹ و دستور بهداشتی فاصله‌گذاری اجتماعی، الگوهای فعالیت روزمره را تغییر داده و ساختارهای فرصتی ایجاد شده در اثر این تغییرات، باعث تغییر در نرخ جرایم شده‌اند. لذا، جرایمی همچون سرقت تعزیری، ضرب‌وجرح عمدی، مشارکت در نزاع، کلاهبرداری شبکه‌ای، اخلال در نظم و آسایش عمومی، کیف‌زنی و جیب‌بری در نتیجه سیاست‌های فاصله‌گذاری اجتماعی و به تبع کاهش اهداف و فرصت‌های مناسب برای ارتکاب جرایم فوق، در دوره شیوع بیماری کاهش یافته باشد و در مقابل، جرم اعتیاد به مواد مخدر به دلیل شایعه بیمار نشدن معتادین و جرم کودک‌آزاری به دلیل هم‌گرایی بیشتر بزه‌دیدگان و بزهکاران بالقوه افزایش یافته باشد.

1. Preparedness, Prevention and Control of COVID-19 in Prisons and other Places of Detention Interim Guidance 15 March 2020

حاجی ده‌آبادی (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان «از بحران کرونا تا بحران سیاست جنایی» بیان می‌دارد که از نمودهای تأثیر کرونا بر دستگاه قضایی؛ افزون بر تعطیلی دستگاه قضایی همانند تعطیلی دیگر مشاغل که خود سازوکار رسیدگی‌های کیفری و غیر کیفری را برای مدتی به تعویق انداخت و از این رو فرصت‌های مغتنمی برای بزه‌کاران خلق کرد، آزادسازی حجم عظیمی از زندانیان از ترس کرونازدگی در زندان هرچند خود یک پاسخ سیاست کیفری در وضعیت کرونایی بود، اما هرگز نمی‌توان از مخاطرات این پاسخ چشم پوشید.

میلر و بلومستاین^۱ (۲۰۲۰)، در پژوهشی تحت عنوان «جنایت، عدالت و بیماری بحران کووید-۱۹: به سمت دستور کار تحقیقات ملی» نتیجه می‌گیرند که امروزه نظریه‌های پیشرو جرم‌شناسی به‌عنوان مثال: (نظریه‌های بازدارندگی، انتخاب عقلانی، نظریه خودکنترلی، بی‌نظمی اجتماعی، انتقال فرهنگی و دیدگاه‌های یادگیری اجتماعی) و سایر موضوعات مرتبط که با جرم و عدالت کیفری و درمان مجرم ارتباط نزدیکی دارند. در راستای رعایت پروتکل‌های بهداشتی کووید-۱۹ به خطر افتاده است.

لیونز^۲ (۲۰۲۰)، در پژوهشی تحت عنوان «حبس، کووید-۱۹ و آزادی اضطراری: تجدیدنظر در مورد نحوه و زمان مجازات» به این نتیجه رسیده است افرادی که در موقعیت‌های اجتماعی نامناسب هستند، بیشتر درگیر نظام عدالت کیفری می‌شوند. آن‌ها هم‌چنین به‌طور نامتناسبی با مشکلات جدی روحی و جسمی زندگی می‌کنند. هم‌چنین، افراد درگیر در نظام عدالت کیفری اکثراً دارای سطح تحصیلات کمتری هستند. با توجه به اینکه، در واقع این نظام وضعیت سلامتی آن‌ها را بدتر می‌کند. در یک شعار، نظام عدالت کیفری کار می‌کند تا بدترین وضع موجود را بدتر کند. بر پایه نتایج مطالعات انجام‌یافته، عمدتاً به بحث و شناخت حق بر سلامت زندانیان و مسائل پیرامون آن به‌صورت کلی پرداخته‌اند. از این رو، نوآوری مقاله حاضر که با رویکردی جدید به بررسی تعارض حق بر امنیت جامعه با حق بر سلامت زندانیان و اولویت‌دهی به آن‌ها در وضعیت اضطراری بحران کرونا کاملاً آشکار است.

1. Miller & Blumstein

2. Lyons

یافته‌های پژوهش

الف: یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی حاکی از این است که در شرایط اضطراری ناشی از شیوع بحران کرونا؛ اتخاذ تصمیماتی در راستای حفظ حق بر سلامت زندانیان، با حق بر امنیت جامعه به ملازمه برخورد می‌نماید و تعارض‌های زیر به وجود می‌آید که در پیشگیری از جرایم تأثیر خواهد داشت.

۱. افزایش مسئولیت نیروی پلیس

جامعه بشری از ابتدای شکل‌گیری خود همواره با پدیده جرم و مجرم روبرو بوده است و جرایم همیشه به‌عنوان سرمنشأ تمامی بحران‌ها و هرج‌ومرج‌ها به شمار می‌روند. جرایم ارتکاب یافته به‌وسیله مجرمان علاوه بر تهدید نظم و امنیت جامعه، در بیشتر مواقع حیات انسانی، تمامیت فردی و اموال شهروندان را در معرض خطر قرار می‌دهند؛ ضرورت مقابله با این پدیده به جهت نیاز اجتماع به محیط سالم و امن برای ادامه حیات بشر، پایه و اساس بروز و ظهور قوانین موضوعه و تشکیل نهادها و سازمان‌های پلیسی و امنیتی به اشکال و صور گوناگون را سبب گردیده است (شری‌زاده، ۱۳۹۸: ۸). با توجه به تراکم جمعیت کیفری در زندان‌ها، فقدان امکانات لازم بهداشتی و درمانی و مشکلات ساختاری متعدد که از قبل موجود بوده، موجب شده است که در شرایط شیوع بحران کرونا اعطای مرخصی به زندانیان در سطح گسترده صورت پذیرد. از همین رو ستاد ملی مقابله با کرونا در جلسات متعدد خود بر مساله زندانیان توجه نموده و در مصوبات خود مقرر کرده است که قوه قضاییه نسبت به اعطای مرخصی به کلیه زندانیان غیر خطرناک و غیر مبتلا به کرونا یا علائم آن اقدام نماید. در ادامه نیز طبق مصوبات ستاد در مورد اعطای مرخصی به زندانیان غیر خطرناک تا پایان خردادماه ۱۳۹۹ تمدید گردید (مجموعه مصوبات ستاد ملی مقابله با کرونا، ۱۳۹۹: ۶) با توجه به مصوبات واجد جنبه تقنینی ستاد ملی کرونا که اعطای مرخصی به کلیه زندانیان غیر خطرناک بوده و این مصوبه در راستای ماده ۵۲۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ است. در کنار اتخاذ تدابیر مناسب برای حمایت از حقوق زندانیان در عین حال حفظ حقوق جامعه از ضرورت‌هاست و باید این موضوع را نیز در نظر داشت که مرخصی، عفو یا آزادی زندانیان در شرایط بحران کرونا نباید شامل همه زندانیان شود.

البته، در مواجهه با سرایت دهندگان بیماری واگیردار اعم از عمدی یا غیرعمدی آن، ضمن پیش‌بینی ضابطین خاص و نحوه شناسایی و آموزش ایشان، در مورد چگونگی اجرای مجازات سالب آزادی در مورد مبتلایان به این‌گونه بیماری‌ها یا ناقلین آن‌که به‌هرروی مرتکب بزه شده‌اند، صرفاً اکتفا به سازوکارهای مندرج در بند (الف) ماده ۱۳ آیین‌نامه نحوه تفکیک و طبقه‌بندی زندانیان مصوب ۱۳۸۵ و ماده ۱۱۶ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها مصوب ۱۳۸۴، که مشتمل بر آزمایش‌های اولیه و بدو ورود و یا اعطای مرخصی گسترده که خود نیز حدیث مفصلی دارد (فرخ‌رضا شفیعی، کونانی و گلخندان، ۱۴۰۰: ۱۵۵). همان‌گونه که اشاره شد مطابق با مصوبات ستاد ملی مقابله با کرونا، از زمان شیوع در روند مبارزه با شیوع بحران کرونا بسیاری از زندانیان از نهاد مرخصی استفاده نمودند. البته علیرغم این‌که این اقدام در راستای حفظ سلامت زندانیان صورت پذیرفت آزادسازی حجم زیادی از زندانیان به خاطر شرایط اضطراری و در حقیقت به خاطر نبود امکان مقابله با بحران کرونا در زندان‌ها صورت گرفت؛ این امر در حالی صورت می‌گیرد که پلیس به‌عنوان حافظ امنیت جامعه در راستای حفظ امنیت به خاطر شرایط اضطراری کرونا درگیر بوده است. در حقیقت مسئولیت اضافی را برای نیروی پلیس قرار داده است. چراکه باید مراقبت‌های لازم در جامعه از زندانیان آزادشده نیز صورت گیرد و علیرغم این مراقبت‌ها امکان بروز برخی ناهنجاری‌ها از سوی بعضی از زندانیان به مرخصی آمده یا آزادشده وجود دارد؛ بنابراین، عدم محاسبه دقیق و تصمیم‌های درست در بروز شرایط اضطراری می‌تواند پیامدهای زیان‌باری را در سطوح فردی یا جمعی در اجتماع و پیشگیری از جرایم بر جای گذارد.

۲. افزایش احساس ناامنی شهروندان

به‌طورکلی یکی از نیازهای مهم و با اهمیت بشر در طول زندگی، برخورداری از احساس امنیت در سطح جامعه است (رضازاده، محکم‌کار و جعفری، ۱۳۹۶: ۱۵۷). فقدان احساس امنیت در طی زمان تأثیرات مخرب و منفی را بر کیفیت زندگی می‌گذارد و منجر به مراقبت و محافظت غیرضروری شهروندان از خودشان می‌شود (شربتیان، مجیدی و عمرانی، ۱۳۹۹: ۱۵۹). گزارش‌ها

حاکمی از آن است که کشور ایران از زمان شروع بحران کرونا، جمعیت زندانیان خود را ۷۰،۰۰۰ نفر یا به عبارتی ۲۹ درصد کاهش داده است (ویدرا و وانگرا^۱، ۲۰۲۰: ۴). البته در اکثر نظرسنجی‌های افکار عمومی به طور مثال در کشور برزیل نشان می‌دهد که شهروندان به طور کلی با آزادی زندانیان از زندان‌ها مخالف هستند (باتو فیلهو و همکاران^۲، ۲۰۲۰: ۲۸۲). به عنوان مثال، اعتراضات عمومی در بوینس آیرس^۳ علیه آزادی زندانیان برگزار شد، افراد به دلیل ترس از جرم و شیوع ویروس در جامعه اعتراض شدید به آزادی زندانیان در کشور آرژانتین داشتند (مارمولجو و همکاران^۴، ۲۰۲۰: ۱۶). با این که به نفع رژیم زندان است که با این کار منجر به نقض حقوق بشر زندانیان نمی‌شود؛ اما همان زمان با آزادسازی اشتباه زندانیان با خطرات بالا ضمن باطل کردن تلاش‌های پلیس که آن‌ها را به دادگاه سپرده است. به آن‌ها نیرو و انگیزه می‌دهد تا با داشتن فرصت برای بازسازی زنجیره افراد وابسته به انجمن مجرمانه و از سرگیری رفتارهای مجرمانه اقدام نمایند؛ که در شرایط بحران اقتصادی و اجتماعی ناشی از کووید-۱۹ و موضوعات شکننده دیگر با توجه به وضعیت جهانی، عواقب آن بر مقیاس جهانی محتمل است (جالینا، جیانکو و جیلنا^۵، ۲۰۲۰: ۴۴۴). ترس از ناامنی می‌تواند تأثیرهای روان‌شناختی گسترده‌ای چون اضطراب، بی‌اعتمادی، احساس بیگانگی، انزوا و نارضایتی از زندگی ایجاد کند (فرچ‌پور، رضایی و ایزدی، ۱۳۹۷: ۷۸). گسترده‌گی آزادسازی زندانیان در جامعه بدون کنترل آن‌ها در جامعه امنیت را به مخاطره می‌افکند. هم‌چنین باعث به وجود آمدن حس ناامنی در میان شهروندان ناکرده بزه خواهد بود که در شرایط به وجود آمده پیشگیری از جرایم نیز دچار مشکل خواهد شد.

از دیگر مسائل به وجود آمده در زندان‌ها بعد از شیوع بحران کرونا؛ که با وجود اجرای طرح مرخصی گسترده زندانیان در سراسر کشور و عفو ده‌ها هزار نفری همراه بود. اخبار متعدد از

1. Widra & Wagner
2. Beato Filho et al
3. Buenos Aires
4. Marmolejo et al
5. Gallina, Giannicco & Gallina

شورش یا فرار در برخی زندان‌ها از جمله (تبریز، سقز، خرم‌آباد، همدان، ملایر، باوی، الیگودرز، عادل‌آباد شیراز و سپیدار اهواز) است که در رسانه‌ها منتشر شده و توسط مسئولان ذی‌ربط تأیید شده است.^۱ در پاسخ به چرایی این رخداد هم‌زمان و مشابه در زندان‌ها توسط جمعیت ثابت زندان، دلایل فرضی زیر قابل‌تصور است: ۱. تلاش زندانیان برای حفظ حیات خود؛ ۲. اعتراض به تبعیض در شیوه اعطای آزادی؛ ۳. سوءاستفاده برخی از زندانیان از شرایط و تلاش ناحق برای آزادی؛ ۴. تضعیف نظام زندانبانی به دلیل اعطای مرخصی به کارمندان زندان در دوران کرونا؛ ۵. عدم رعایت ملاحظات بهداشتی برای پیشگیری از سرایت بیماری از سوی زندان یا زندانیان؛ ۶. جمع دو یا چند دلیل به شرح فوق. با تأکید بر لزوم تحکیم نظام زندان‌ها و نظم همیشگی آن، به نظر می‌رسد با وجود رهایی‌بخشی قابل‌توجهی از محکومان، همچنان زندان‌ها از تراکم بالایی برخوردار هستند و ظرفیت واقعی، از ظرفیت اسمی زندان بالاتر است که این وضعیت، اضطراب زندانیان را دوچندان کرده است (بیگی و تیموری، ۱۳۹۹: ۸). با در نظر گرفتن مشکلات ساختاری متعدد از قبل موجود؛ که موجب شده در شرایط شیوع بحران کرونا برخی ناآرامی‌ها در زندان‌ها بروز یابد. همچنین تلاش زندانیان برای حفظ حیات خود، بهانه‌ای برای اقدام به فرار از زندان‌ها بود؛ که از آن می‌توان به فرار اضطراری از زندان نام برد. لذا، فرار زندانیان از برخی از زندان‌ها، کمبود پتانسیل سیستم زندانبانی را جلوه می‌دهد. این امر باعث بروز احساس ناامنی در میان شهروندان خواهد بود و در پیشگیری از جرایم تأثیر خواهد گذاشت. حال سؤال اینجاست که در چنین شرایطی که جان محکومان و متهمان در خطر باشد آیا می‌توان اضطراب را به‌عنوان یک علت رافع مسئولیت کیفری در نظر گرفت؟ در جواب فوق باید گفت که علیرغم در نظر گرفتن شرایط اضطرار، مطابق ماده ۱۵۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، فرار زندانیان را به‌عنوان جرایم علیه عدالت قضایی، مطابق مواد ۵۴۷ الی ۵۵۴ از کتاب تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ و همچنین مطابق مواد ۲۱ و ۲۲ از قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ می‌توان قابل مجازات دانست.

۱. به نقل از خبرگزاری جمهوری اسلامی. کد خبر ۸۳۷۳۱۱۸۷

۳. تغییر نرخ جرایم در جامعه

علیرغم این که شواهد نشان می‌دهد که به‌طور کلی نرخ جرم و جنایت در هنگام قرنطینه کاهش یافته است. با این حال، این مربوط به انواع تخلفات و در واقع در همه زمینه‌ها نبوده است (ماوی^۱، ۲۰۲۰: ۷). به عبارت دیگر، دستورات قرنطینه اجباری بعید است بر جرایم غیر گروهی تأثیر بگذارد. علاوه بر این، فرصت‌های زیادی برای دسترسی به قربانیان وجود دارد و گزینه‌های محدود قربانیان از زمان فرار و احتمال مداخله توسط آژانس‌های خدمات اجتماعی کمتر است (بومان و گالوپ^۲، ۲۰۲۰: ۵۴۱). هر چند گزارش‌های رسمی و جامعی از تأثیر دقیق این پدیده در دست نیست؛ اما اگر نتوان گفت که نرخ جرایمی فزونی داشته است ولی دست کم نوعی جابه‌جایی در گونه‌های جرم را موجب شده است. در هر حال به نظر می‌رسد نوعی بحران در سیاست جنایی کشورها پدیدار گشته است که بخشی از آن ناشی از خلأهای تقنینی و بخشی دیگر ناشی از عدم امکان استفاده از تدابیر کیفی همچون حبس و جایگزین‌های آن در وضعیت کنونی است. از این رو لازم است تا با بهره‌گیری هر چه بیشتر از یافته‌های علمی و تجربی بر بازنگری در سیاست جنایی تقنینی و قضایی و اجرایی اقدام کرد (حاجی ده‌آبادی، ۱۳۹۹: ۱۳۱). البته، پایین آمدن نرخ برخی از جرایم ممکن است به دلیل کاهش گزارش جرم توسط بزه‌دیدگان و یا کاهش توانایی پاسخگویی ادارات پلیس به علت دورکاری در هنگام اجرای سیاست‌های فاصله‌گذاری اجتماعی باشد. علاوه بر این، ممکن است پلیس برای محافظت از ابتلای متهمان به ویروس، رفتار و نحوه پاسخگویی خود به تماس‌ها را تغییر دهد؛ زیرا دستگیری و زندانی کردن افرادی که ممکن است در معرض خطر ابتلا به ویروس قرار بگیرند غیرمسئولانه است (صفاری، صابری، لکی و رضایی، ۱۴۰۰: ۲۳۴). بحران کرونا نه تنها هستی انسان، بلکه زندگی اجتماعی او را دستخوش تغییرات جدی قرار داده است. هم‌چنین، فرصت‌هایی را برای آزمایش‌های تئوری در دنیای واقعی و بررسی دستگاه عدالت کیفی در شرایط متمایز خود ارائه می‌دهد تا برای مقابله با شرایط بحرانی و به‌طور بالقوه پیش‌بینی آنچه ممکن است در سایر شرایط همه‌گیر اتفاق بیفتد باشیم.

1. Mawby
2. Boman & Gallupe

ب: یافته‌های استنباطی

یافته‌های استنباطی پژوهش حاکی از این است که به‌منظور انتخاب نظریه مختار، می‌بایست میان حق بر امنیت جامعه و حق بر سلامت زندانیان، در زمان‌های مختلف قائل به تفکیک شد. از همین رو در دو فرض موردبررسی قرار گرفت.

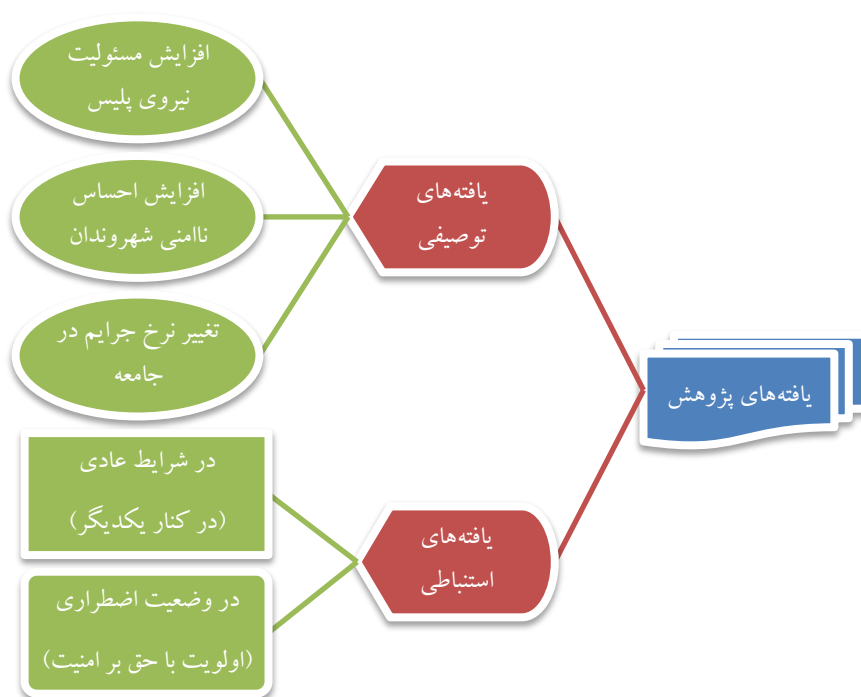
فرضیه اول: در شرایط عادی

به‌صورت کلی، اگرچه حفظ امنیت همواره یکی از دغدغه‌های نظام‌های سیاسی حاکم بر جوامع بشری بوده است ولی رعایت حقوق متهم نیز به‌موازات حفظ امنیت به‌خصوص در دوره معاصر موردتوجه جوامع بشری قرار گرفته است. یک رویکرد متعادل بیانگر این است که هرکدام از مقوله‌های امنیت و حقوق متهمان در جای خود مورداحترام و توجه واقع شوند و به یکی نسبت به دیگری به‌صورت غیرمنطقی برتری داده نشود (مؤذن‌زادگان، غلامی و ضرغامی، ۱۳۹۷: ۱۴۸). هم‌چنین در سلسله‌مراتب هرم نیازهای مازلو^۱ نیاز امنیت در سطح دوم از سطوح هفتگانه (پس از نیازهای فیزیکی) قرار می‌گیرد که نشان از اهمیت بالای آن دارد. اهمیت امنیت به حدی است که عده‌ای از اندیشمندان آن را مترادف با مفهوم «سلامتی» پنداشته‌اند و وجود آن را تضمین‌کننده بقای جامعه می‌دانند (یزدانی و صادقی، ۱۳۸۹: ۵۱). از سویی دیگر، حق بر سلامت به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان لازم برای حصول یک زندگی سالم و منطبق بر استانداردهای بین‌المللی به‌شمار می‌آید، لذا شناختی دقیق‌تر از این حق بشری به همراه بررسی تهدیدات حاکم بر آن می‌تواند چالش‌های موجود در حوزه امنیت انسانی را مشخص سازد (بیرجیتا^۲، ۲۰۲۰: ۸). در نتیجه در میان حق‌های بشری حق بر سلامت از ضروری‌ترین و اساسی‌ترین حق هر فرد بشری، صرف نظر از جنسیت، قومیت، مذهب، نژاد، عقیده سیاسی و... به‌شمار می‌رود. زندانیان نیز به‌مثابه بشر از حق بر سلامت باید بهره‌مند گردند و در این حالت تفاوتی بین افراد از لحاظ نوع محکومیت، مدت‌زمان حبس و یا تمکن مالی زندانی وجود ندارد (تیموری و بیگی، ۱۴۰۱: ۸). با توجه به مبانی حقوقی هر یک از دو حق در شرایط عادی هر دو حق باید در راستای هم اجرا شوند.

1. Maslow
2. Birgitta

فرضیه دوم: در وضعیت اضطراری

سلامتی در مورد اشخاص با مشاغل و ویژگی‌های جسمی، روانی، اجتماعی و فرهنگی متفاوت می‌تواند معنی جداگانه‌ای داشته باشد. هم‌زمان با تغییر مفهوم سلامتی، مفاهیم حقوق شهروندی نیز ممکن است تغییر یابد و به همین جهت ارائه یک الگوی یکسان برای جوامع مختلف و زمان‌های متفاوت برای حل این تعارض نمی‌تواند مناسب باشد (هنری قانع، ۱۳۹۹: ۱۲۷). در اندیشه اسلامی با توجه به نوع انسان‌شناسی خاص، انسان را بخشی از عالم می‌داند و در کنار آن برای همه موجودات اهمیت قائل است؛ تأمین و تضمین امنیت فردی، خانوادگی و اجتماعی افراد هم‌زمان دیده‌شده و از این رو در مقام تراحم تأمین امنیت فردی و خانوادگی و جمعی به حکم مصلحت و بر اساس قاعده اهم و مهم عمل می‌شود. از سوی دیگر اهمیت تأمین و تضمین این حق تا آنجاست که در مقام تراحم حفظ آن در مقابل سایر حقوق شهروندی با استناد به قاعده اهم و مهم، اولویت و اولیت می‌یابد. از سوی دیگر بررسی تطور تاریخی دولت‌ها نشان می‌دهد؛ مهم‌ترین عامل ساخت دولت‌ها در ادوار مختلف تاریخی در مرحله اول تأمین و تضمین امنیت افراد در جامعه بوده است و تأمین و تضمین این حق توسط دولت‌ها به‌عنوان شاخصی برای بررسی عملکرد آن‌ها مورد توجه نهادهای نظارتی قرار گرفته است (رضایی و بالایی، ۱۳۹۵: ۱۱۹-۱۱۸). همچنان روشن است که در تعارض منافع فرد و جامعه و درجایی که خطر آسیب به عموم مردم جامعه وجود دارد، حفظ مصلحت و منافع عموم ترجیح دارد (هوشمند فیروزآبادی، ۱۳۹۹: ۸۷). با در نظر گرفتن رویه حمایتی و احتیاطی بهداشتی در مورد زندانیان که پس از شیوع بحران کرونا به اجرا درآمد. بدون در نظر گرفتن شرایط خاص زندانیان که عمدتاً از اقشار آسیب‌پذیر اقتصادی جامعه هستند، چگونه می‌توان از زندانیان آزادشده که چندین مدت در زندان و در حقیقت به‌نوعی قرنطینه اجباری بودند؛ انتظار داشت تا بعد از آزادی از زندان هزینه‌های تأمین لوازم پیشگیری از ابتلا، از جمله ماسک و دستکش و مواد ضدعفونی‌کننده را داشته باشند و هم‌چنین دستورالعمل‌های مربوط به پیشگیری از ابتلا به ویروس کووید-۱۹ را رعایت کنند. با توجه به شرایط ذکرشده، تأمین و تضمین حق بر امنیت جامعه بر حق سلامت زندانیان اولویت دارد؛ از سویی دیگر، حق بر سلامت زندانیان به‌عنوان حق فردی محسوب می‌شود که در مقابل حق بر امنیت جامعه به‌عنوان حق جمعی قرار می‌گیرد.

شکل ۱: مدل تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بدون شک حیات بشر والاترین ارزشی است که تمامی جوامع انسانی آن را پذیرفته‌اند و این پذیرش به‌عنوان یک حق مورد شناسایی قرار گرفته است. صیانت از این حق نیازمند تأمین مقدمات و ملزوماتی از جمله سلامت بوده و بهره‌مندی از سلامتی، تضمینی برای فراهم آمدن حیات برای هر فرد بشری بدون در نظر گرفتن سایر خصوصیات است. از همین رو، زندانیان نیز از حق بر سلامت به‌مثابه حق بشری برخوردارند. از سویی دیگر، حق بر امنیت جامعه نیز بنیادی‌ترین حق بشری است؛ چراکه استیفای هر یک از حقوق بشری بستگی بدان دارد که آدمیان امنیت داشته باشند؛ بنابراین تمامی افراد جامعه نیز به اقتضای ذات بشری خود بی‌تردید مشمول بهره‌مندی از حق بر امنیت جامعه قرار می‌گیرند. در این میان وقوع حوادث غیرمترقبه و وضعیت اضطراری همانند

شیوع بحران کرونا، نیازمند اتخاذ تصمیم‌هایی از سوی دولت‌ها در راستای رعایت سلامت همگانی گردید که به منظور حفظ سلامت زندانیان منجر به اعطای مرخصی‌های طولانی مدت، آزادی‌های زود هنگام و استفاده بیش‌تر از نهادهای ارفاقی گردید. یافته‌ها و نتایج این پژوهش حاکی از این است که وجود امنیت در سطح جامعه امری ضروری برای حفظ حیات اجتماعی، حفظ حریم خصوصی، رفع تهدیدها و پیشگیری از جرایم انکارناپذیر است. از آنجایی که اولین تهدیدهایی که متوجه امنیت است، خطرهایی است که متوجه جان و مال اشخاص و نیز اموال عمومی می‌شود، بنابراین آزادسازی گسترده زندانیان باعث به وجود آمدن تعارض‌هایی میان حق سلامت زندانیان و حق امنیت؛ از جمله افزایش مسئولیت نیروی پلیس، افزایش احساس ناامنی شهروندان و تغییر نرخ جرایم در جامعه خواهد شد که این امر بر پیشگیری از جرایم تأثیر خواهد داشت. برای رفع تعارض‌ها در مقاله حاضر با بررسی مبانی حقوقی و استدلال هر یک از طرفداران در خصوص اولویت‌دهی بر حق سلامت زندانیان و یا بر حق امنیت در بحران کرونا، می‌توان دو فرض قائل شد. در فرض اول شرایط عادی در جامعه است که این‌طور استنباط می‌شود حق بر سلامت زندانیان جزء حقوق اساسی آن‌ها است و لذا هم‌زمان با زندانی کردن فرد، دولت مسئولیت حفظ سلامتی او را نیز بر عهده دارد. از سویی دیگر نیز حفظ امنیت از وظایف اصلی حکومت‌هاست، بنابراین متولیان و مجریان باید هم‌زمان استانداردهای لازم را جهت احقاق هر دو حق در کنار یکدیگر انجام دهند. در حقیقت در شرایط عادی این دو حق در عرض یکدیگر قرار می‌گیرند. فرض دوم در شرایط اضطراری از جمله شیوع بحران کرونا است. در این حالت باید پیش‌بینی بازدارندگی مجازات‌ها در نظر گرفته شود؛ زیرا اعطای مرخصی‌های طولانی مدت و آزادی‌های زود هنگام بازدارندگی مجازات را از بین خواهد برد و در نتیجه بازپروری محکومان نیز تحت تأثیر قرار خواهد گرفت؛ در حقیقت ضعف نظام زندانبانی خود دلیل اعطای مرخصی طولانی مدت و استفاده بیش‌تر از نهادهای ارفاقی تلقی می‌گردد. چراکه علیرغم رعایت حقوق بشری زندانیان در تراحم حق‌ها چه بسا اعتماد بر نظام عدالت کیفری را نیز دچار تزلزل نماید. هم‌چنین فرصت را برای ناقضان هنجارهای اجتماعی در جهت ارتکاب جرم و برهم زدن امنیت فراهم می‌نماید. البته در خصوص تأمین امنیت با توجه به فراگیر بودن جرایم زندانیان که بنا به فراخور امنیت جانی، مالی،

حیثیتی و ملی را نیز به خطر می‌اندازد، لذا سایر نهادهای مرتبط با تأمین امنیت را درگیر مسائل پیرامون خواهد نمود که از جمله کارکردهای پلیس در پیشگیری از جرایم خواهد بود. بر این اساس، در فرض دوم به‌عنوان نظریه مختار رعایت حق بر امنیت جامعه در بحران کرونا بر حق سلامت زندانیان اولویت دارد.

از همین رو مقاله حاضر باین راهکارهای علمی و عملی سعی در بهبود شرایط در وضعیت اضطراری را دارد. هم‌چنین به پژوهشگران پیشنهاد تداوم چنین تحقیقاتی از ابعاد ارزیابی کمی و آماری موضوع ارائه می‌شود.

۱. در خصوص جرم‌انگاری‌هایی که در امر تقنین صورت می‌گیرد و از سویی دیگر، دستگاه قضایی در صدور آرا خود، جمعیت کیفری در زندان‌ها را مورد توجه قرار داده؛ تا در صورت بروز مواقع اضطراری همچون بحران کرونا امکان پیشگیری وجود داشته باشد.

۲. در کنار استفاده از مرخصی یا سایر نهادهای ارفاقی یا آزادی زود هنگام زندانیان در شرایط اضطراری؛ بهره‌گیری از روش‌های مراقبت الکترونیکی و تحت مراقبت قضایی قرار دادن زندانیان در جهت حفظ نظم و امنیت جامعه و پیشگیری از ارتکاب جرایم امری ضروری است.

۳. دسترسی گسترده به تجهیزات حفاظتی الکترونیکی و حذف مکان‌های مشترک در زندان‌ها و استفاده از نظام زندانبانی الکترونیکی و هم‌چنین استفاده از فناوری‌های نوین برای پیشگیری از جرایم از موارد بسیار مهم در مواقع اضطراری است.

فهرست منابع

- ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۱). بازپروری عادلانه مجرمان. فصل نامه آموزه‌های حقوق کیفری. ۹(۳): ۱۵۱-۱۷۶.
- اسدزندی، مینو؛ ابوالقاسمی، حسن؛ جوادی، مهروز؛ سرهنگی، فروغ (۱۳۹۹). ارزیابی تطبیقی رفتارهای سلامت معنوی مردم ایران در بحران کووید-۱۹ با شواهد دینی. فصل نامه طب نظامی. ۲۲(۸): ۸۶۴-۸۷۲.
- اسماعیلی، محسن (۱۳۹۹). حق شهروندان بر امنیت؛ تفاوت ماهیت و آثار آن (نظریه‌ای متفاوت در باب امنیت بر اساس شریعت). فصل نامه مطالعات راهبردی ناجا. ۵(۱۵): ۴۵-۵۸.
- اقبالی، محمد؛ قیوم‌زاده، محمود؛ رهبریور، محمدرضا (۱۳۹۸). تأمین امنیت اجتماعی از منظر مسئولیت جزایی اشخاص حقوقی در سیاست قانون‌گذاری ایران. فصل نامه پژوهش‌نامه نظم و امنیت اجتماعی. ۱۲(۴۷): ۱۲۵-۱۴۸.
- امینی، محمد تقی؛ مرادی، حجت الله (۱۴۰۲). واکاوی تأثیر اعتراضات کارگری در شکل‌گیری بحران امنیتی در اراک (مورد مطالعه شرکت‌های هپکو و آذراب). فصل نامه مدیریت بحران و وضعیت‌های اضطراری. ۱۴(۱): ۲۹-۵۹.
- باپیری، امیدعلی؛ کمریگی، خلیل؛ درویشی، فرزاد (۱۳۹۴). بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و برخی عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی استان ایلام). فصل نامه فرهنگ ایلام. ۱۶(۴۶): ۷۵-۹۰.
- بارانی، صادق؛ بهزادی‌نژاد، آرش؛ زهادت‌پور، زهرا (۱۴۰۰). بررسی تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ بر ارتکاب جرم سرقت؛ با تأکید بر نظریه فوق اشباع جنایی. فصل نامه پژوهش‌های حقوقی میان رشته‌ای. ۲(۱): ۸۵-۹۴.
- بیگی، جمال؛ تیموری، مهرداد (۱۳۹۹). حق بر سلامت کودکان و نوجوانان محروم از آزادی و چالش‌های فراروی آن در بحران کرونا. کنفرانس ملی سلامت اجتماعی در شرایط بحران. دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز. ۱-۱۲.
- بیگ‌زاده، ابراهیم؛ قاری سید فاطمی، سید محمد؛ محمودی، سید هادی؛ لطیفیان، محمدحسین (۱۳۹۹). معضل کرونا در آیین حقوق بین‌الملل معاصر. فصل نامه تحقیقات حقوقی. ۲۳(ویژه‌نامه حقوق و کرونا): ۱۱-۵۷.
- تیموری، مهرداد؛ بیگی، جمال (۱۴۰۱). راهبرددنگاری قانونی و اصول اخلاق پزشکی در زندان‌ها برای سیاستگذاری نظام سلامت در پاندمی کرونا. فصل نامه اخلاق پزشکی. ۱۶(۴۷): ۱-۱۴.
- تیموری، مهرداد (۱۴۰۱). سیاست جنایی ایران در قبال نقض حق بر سلامت زندانیان با تکیه بر اسناد بین‌المللی. رساله جهت دریافت درجه دکتری تخصصی حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه.
- تیموری، مهرداد؛ بیگی، جمال؛ احدی، فاطمه (۱۴۰۰). چالش‌های فراروی حق بر سلامت زندانیان در بحران کرونا و مکانیسم‌های مقابله با آن. فصل نامه حقوق پزشکی. ۱۵(۵۶): ۴۶۳-۴۷۶.

- حاجی ده‌آبادی، محمدعلی (۱۳۹۹). از بحران کرونا تا بحران سیاست جنایی. فصل‌نامه حقوق اسلامی. ۱۷(۶۴): ۱۱۱-۱۳۳.
- درشتی، حنا (۱۳۹۹). نقش نیروی انتظامی در توانمندسازی شهروندان با رویکرد ارتقای احساس امنیت اجتماعی. فصل‌نامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی. ۱۵(۵۷): ۱۱۹-۱۳۶.
- درویشی، سیدرضا؛ مسلمی، محمدحسین (۱۳۹۹). جرم‌انگاری بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی در افشای اطلاعات نظامی. فصل‌نامه امنیت پژوهی. ۱۹(۷۰): ۴۳-۱۹.
- دوستدار، رضا (۱۳۹۰). نقش و کارکرد نیروهای مسلح در تحقق امنیت ملی پایدار در چشم‌انداز (۱۴۰۴) مطالعه موردی: نیروی انتظامی ج.ا.ایران. فصل‌نامه نظم و امنیت انتظامی. ۴(۳): ۸۱-۱۰۶.
- رضایی، مهدی؛ بالایی، حمید (۱۳۹۵). امنیت و حقوق شهروندی؛ تقدم یا تأخر. فصل‌نامه آفاق امنیت. ۹(۳۰): ۹۷-۱۲۱.
- رضازاده، اکبر؛ محکم‌کار، ایمان؛ جعفری، ابوذر (۱۳۹۶). کارکرد رسانه‌های جمعی بر امنیت عمومی جامعه با محوریت جامعه اطلاعاتی. فصل‌نامه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی. ۱۲(۴۴): ۱۳۵-۱۶۰.
- زارعی، نرجس؛ میرعباسی، سید باقر؛ عسگرخانی، ابو محمد (۱۴۰۰). پیشگیری از تضییع حقوق شهروندان در پرتو بازتعریف دولت در قالب حکمرانی مطلوب. فصل‌نامه مطالعات پیشگیری از جرم. ۱۶(۶۰): ۶۷-۸۵.
- سرافراز، حسین (۱۳۹۹). اپیدمی کرونا و آندمی ناامنی. درج‌شده در سایت شورای عالی انقلاب فرهنگی. کد خبر: ۱۰۴۷۰
- شاملو، باقر (۱۳۹۹). بازخوانی سیاست جنایی پیشگیرانه در پرتو بحران کووید-۱۹ و تئوری آشوب. فصل‌نامه تحقیقات حقوقی. ۲۳(ویژه‌نامه حقوق و کرونا): ۱۱۱-۱۳۲.
- شاه یاری، فرشاد (۱۴۰۲). ارائه الگوی نقش آینده پژوهی در مدیریت بحران. فصل‌نامه مدیریت بحران و وضعیت‌های اضطراری. ۱۴(۱): ۹۳-۱۱۲.
- شربتیان، محمدحسن؛ مجیدی، عبدالرضا؛ عمرانی، مهدی (۱۳۹۹). تأثیر احساس امنیت بر سلامت اجتماعی شهروندان (مورد مطالعه: شهروندان بالای ۱۸ سال مناطق شهری مشهد). فصل‌نامه مطالعات امنیت اجتماعی. ۱۱(۶۱): ۱۵۷-۱۸۶.
- شری‌زاده، مهدی (۱۳۹۸). چالش‌های حقوقی و پلیسی نظارت بر مجرمان سابقه‌دار. فصل‌نامه کارآگاه. ۱۲(۴۶): ۷-۲۰.
- صفاری، علی؛ صابری، راضیه؛ لکی، زینب؛ رضایی، عباس (۱۴۰۰). تأثیر شیوع بیماری کووید-۱۹ و فاصله‌گذاری اجتماعی بر نرخ جرایم (مطالعه موردی: استان تهران). فصل‌نامه پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی. ۹(۱۷): ۲۰۷-۲۳۷.
- طاهری، سمانه (۱۳۹۶). مطالعه‌ی تطبیقی حقوق فرد تحت نظر در آیین دادرسی کیفری ایران و انگلستان. فصل‌نامه کارآگاه. ۱۰(۳۸): ۳۸-۶۳.

- عادل، علیرضا (۱۳۹۱). ارزیابی عملکرد نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران در برقراری نظم و امنیت شهرستان بم با رویکرد مدیریت بحران. فصل‌نامه مطالعات مدیریت انتظامی. ۷(۲): ۲۵۳-۲۸۱.
- عباسی، محمود؛ دهقانی، غزاله؛ رضایی، راحله (۱۳۹۴). الزامات حقوقی اسناد بین‌المللی در قبال بهداشت و سلامت عمومی و چالش‌های فراروی آن. فصل‌نامه سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران. ۳۳(۲): ۱۳۸-۱۴۶.
- علیزاده، کاویانی؛ عبدالرضا، محمدهادی (۱۳۹۰). حق امنیت فردی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. فصل‌نامه حقوق خصوصی. ۴۱(۴): ۲۵۷-۲۷۲.
- فرح‌پور، مریم؛ ایزدی، احمد؛ رضایی، نورمحمد (۱۳۹۷). بررسی عملکرد پلیس بر احساس امنیت عمومی از دیدگاه شهروندان. فصل‌نامه پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی. ۱۱(۴۱): ۷۵-۱۰۰.
- فرخ‌رضا شفیعی، سیدمحمد؛ کونانی، سلمان؛ گلخندان، سمیرا (۱۴۰۰). تأملی بر سیاست جنایی ایران در حمایت از حق بر سلامت؛ مورد کاوی بیماری واگیردار کووید-۱۹. فصل‌نامه تعالی حقوق. ۱۲(۲): ۱۳۶-۱۶۲.
- کسایی، رقیه (۱۳۹۳). تبارشناسی امنیت اجتماعی با رویکرد تبیین نقش و جایگاه پلیس. فصل‌نامه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی. ۹(۳۳): ۶۹-۱۰۳.
- کلانتری، عباس؛ مطهری فرد، مرتضی (۱۳۹۹). بررسی فقهی مسئولیت هزینه‌های زندانی. فصل‌نامه پژوهش‌های فقهی. ۱۶(۱): ۱۲۵-۱۴۸.
- مجموعه مصوبات ستاد ملی مقابله با کرونا (۱۳۹۹). اسفند ۱۳۹۸-مرداد ۱۳۹۹ تا (جلسه سی‌ام). تهران: انتشارات معاونت امور دولت.
- محمدی، علی؛ امیری، یاسر؛ جوهر، مسعود (۱۳۹۳). اولویت‌بندی وضعیت شاخص‌های امنیت اجتماعی و رتبه‌بندی استان‌های کشور از نظر سطح امنیت اجتماعی با استفاده از روش تحلیل رابطه‌ای خاکستری (GRA). فصل‌نامه انتظام اجتماعی. ۶(۳): ۷-۳۴.
- مرادی، علی؛ محمدی‌فر، نجات (۱۳۹۹). نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری هراس اجتماعی و تغییر سبک زندگی ناشی از ویروس کرونا (مطالعه موردی شهر کرمانشاه). فصل‌نامه انتظام اجتماعی. ۱۲(۲): ۱۲۳-۱۴۸.
- مؤذن‌زادگان، حسنعلی؛ غلامی، حسین؛ ضرغامی، سیروس (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی تعامل دادستان و پلیس در ایجاد توازن میان حقوق متهم و امنیت اجتماعی در حقوق ایران و آمریکا. فصل‌نامه پژوهش‌نامه نظم و امنیت اجتماعی. ۱۱(۴۲): ۱۳۱-۱۵۲.
- نویدنیا، منیژه (۱۳۸۵). تأملی نظری در امنیت اجتماعی؛ با تأکید بر گونه‌های امنیت. فصل‌نامه مطالعات راهبردی. ۹(۳۱): ۵۳-۷۳.
- هاشمی، سید محمد (۱۳۸۹). حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران. جلد دوم. تهران: نشر میزان.

- هنری قانع، اسماعیل (۱۳۹۹). تقابل حق بر سلامتی با سایر حقوق شهری با تأکید بر وظیفه شهرداری در جلوگیری از شیوع امراض ساریه انسانی. فصل‌نامه تحقیقات حقوقی معاهده. ۲(۵): ۱۰۹-۱۴۲.
- هوشمند فیروزآبادی، حسین (۱۳۹۹). امکان‌سنجی رفع مسئولیت مدنی ناقلان بیماری‌های همه‌گیر در پرتو قاعده تحذیر. فصل‌نامه حقوق اسلامی. ۱۷(۶۴): ۷۷-۱۱۰.
- یزدانی، عنایت‌الله؛ صادقی، زهرا (۱۳۸۹). امنیت اجتماعی و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران (در قالب تهدیدات فرهنگی و اجتماعی). فصل‌نامه مهندسی فرهنگی. ۴(۳۹): ۴۸-۶۴.
- Beato Filho, Claudio; Silveira, Andrea Maria; Ribeiro, Ludmila Mendonça Lopes; Rocha, Rafael Lacerda Siveira; Souza, Rafaele Lopes; Oliveira, Victor Neiva (2020). Percepções Sociais sobre o Sistema Prisional Brasileiro: Um estudo quantitativo. Journal of Revista Brasileira De Execução Penal. 1(1): 279-305.
- Birgitta, Rubenson (2002). A Health and Human Rights. Issue Paper. Swedish International Development Cooperation Agency. Health Division Document. 1-32.
- Boman, John H; Gallupe, Owen (2020). Has COVID-19 Changed Crime? Crime Rates in the United States during the Pandemic. Journal of Criminal Justice. 8: 1-9.
- Coyle, Andrew; Helen, Fair (2018). A Human Rights Approach to Prison Management, Handbook for Prison. 3rd edition. London: University of London.
- E. McDermott, Barbara (2013). Coercion in Research: Are Prisoners the Only Vulnerable Population?. Journal of Academy of Psychiatry and the Law. 41(1): 8-13.
- Gallina, Pasquale; Giannicco, Giovanna; Gallina, Fabrice (2020). Release of Mafia-crime prisoners during the COVID-19 epidemic: imbalance between detainee's health and public safety. Journal of BMJ Mil Health. 166: 444.
- Hawk, Laura; Woolhandler, Steffie; McCormick, Danny (2020). Covid-19 in Prisons and Jails in the United States. Journal of Jama Internal Medicine. 180(8): 1041-1042.
- Kaiser, Jocelyn (2020). 'Every day is a new surprise' Inside the effort to produce the world's most popular coronavirus tracker. <https://www.sciencemag.org/news/2020/04/every-day-new-surprise-inside-effort-produce-world-s-most-popular-coronavirus-tracker>
- Lyons, Lauren (2020). Incarceration, Covid-19, and Emergency Release: Reimagining How and When to Punish. Journal of Kennedy Institute of Ethics. 30(3): 291-317.
- Marmolejo, Lina; Barberi, Daniela; Bergman, Marcelo; Espinoza, Olga; Fondevila, Gustavo (2020). Responding to Covid-19 in Latin American Prisons: The Cases of Argentina, Chile, Colombia, and Mexico. Journal of Victims & Offenders. 15(7-8): 1-24.
- Miller, Mitchell. J; Blumstein, Alfred (2020). Crime, Justice & the Covid-19 Pandemic: Toward a National Research Agenda. Journal of Criminal Justice. 45: 515-524.
- Mawby, Rob (2020). Corona Virus, Crime and Policing: Thoughts on the implications of the lockdown rollercoaster. European Law Enforcement Research Bulletin. 1-18.
- Toebes, Brigit (2015). Human Rights and Public Health: Towards a Balanced Relationship. Journal of Human Rights. 19(4): 488-504.
- Widra, Emily; Wagner, Peter (2020). While Jails Drastically Cut Populations, State Prisons Have Released Almost no one. website Prison Policy Initiative. 1-5.
- WHO Director-General's Opening Remarks at the Mission Briefing on COVID-19 (12 March 2020) Geneva: World Health Organization. 2020. Retrieved from: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-mission-briefing-on-covid-19-12-march-2020>.

